

Amaranthus tricolor (Joseph's coat)

Classification-

Kingdom- Plantae

Division- Tracheophyta

Class- Magnoliopsida

Order- Caryophyllales

Family- Amaranthaceae

Genus- *Amaranthus*

Species- *tricolor*

Habitat- *Amaranthus tricolor* is native to Southeast Asia, In India, it is grown in gardens and farms for both ornamental and edible purposes. It prefers well-drained, fertile soils and full sunlight, and can grow in both humid and moderately dry climates.

Morphology- *Amaranthus tricolor* is an annual herbaceous plant, growing up to 1–1.5 meters in height. It is well-known for its strikingly colorful foliage, which can appear in combinations of red, yellow, orange, green, and purple, giving rise to the name "Joseph's Coat." The leaves are simple, alternate, and ovate to lance-shaped. Flowers are tiny, greenish or reddish, and arranged in dense spikes or terminal clusters. The plant blooms in summer to early autumn, and produces small, round seeds.

Economic Importance-

Young leaves and tender stems are consumed as leafy vegetables; rich in iron, vitamins A and C, and antioxidants.

Improves soil fertility through rapid biomass accumulation and is sometimes used as green manure.

Used in folk remedies for digestive issues, inflammation, and skin conditions in some cultures.

एमारैथस ट्राइकलर (चौलाई)

वर्गीकरण-

जगत: पादप

विभाग : ट्रेकियोफाइटा

वर्ग : मैग्नोलियोप्सिडा

क्रम – केरियोफाइलेस

कुल – एमारैथेसी

जाति – एमारैथस

प्रजाति – ट्राइकलर

आवास (Habitat):

एमारैथस ट्राइकलर दक्षिण पूर्व-एशिया की मूल प्रजाति है। भारत में इसे सजावटी एवं खाद्य प्रयोजनों के लिए बागों और खेतों में उगाया जाता है। यह पौधा सुनिश्चित जल निकासी वाली, उपजाऊ मिट्टी और पूरी धूप में अच्छे से उगता है। यह नमी वाली और मध्यम रूप से शुष्क जलवायु दोनों में पनप सकता है।

आकृति-विज्ञान (Morphology):

एमारैथस ट्राइकलर एक वार्षिक शाकीय पौधा है, जो लगभग 1 से 1.5 मीटर तक ऊँचा होता है। यह अपने चटकिले रंगबिरंगे पत्तों- के लिए प्रसिद्ध है, जो लाल, पीले, नारंगी, हरे और बैंगनी रंगों के संयोजन में पाए जाते हैं, इसी कारण इसे "जोसेफस" कोटकहा जाता है। इसकी पत्तियाँ "सरल, वैकल्पिक रूप से व्यवस्थित तथा अंडाकार से भालाकार आकार की होती हैं। इसके फूल बहुत छोटे, हल्के हरे या लाल रंग के होते हैं और घने गुच्छों या टर्मिनल क्लस्टर में लगे होते हैं। यह पौधा गर्मियों से प्रारंभिक शरद ऋतु तक खिलता है और छोटे, गोल बीज पैदा करता है।

आर्थिक महत्व (Economic Importance) :

इसके कोमल पत्ते और तने एक पत्तेदार सब्जी के रूप में खाए जाते हैं; ये आयरन, विटामिन A और C तथा एंटीऑक्सीडेंट्स से भरपूर होते हैं।

यह पौधा तेज़ी से जैव द्रव्य (बायोमास) बढ़ाता है, जिससे मिट्टी की उपजाऊता में सुधार होता है, और कभी-कभी इसे हरित खाद (ग्रीन मैन्योर) के रूप में प्रयोग किया जाता है।

कुछ पारंपरिक चिकित्सा प्रणालियों में इसका उपयोग पाचन तंत्र संबंधी समस्याओं, सूजन, और त्वचा रोगों के उपचार में किया जाता है।

ਐਮਰੈਬਸ ਟ੍ਰਾਇਕਲਰ (ਲਾਲ ਮਰਸਾ ਸਾਗ /ਚੌਲਾਈ)

ਵਰਗੀਕਰਨ –

ਰਾਜ – ਪੰਜੇ

ਵਿਭਾਗ – ਟਰੇਕਿਓਫਾਈਟਾ

ਵਰਗ – ਮੈਗਨੋਲੀਓਪਸਿਡਾ

ਕ੍ਰਮ – ਕੈਰੀਓਫਾਇਲੇਸ

ਪਰਿਵਾਰ – ਐਮਰੈਬੇਸੀ

ਜੀਨਸ – ਐਮਰੈਬਸ

ਪ੍ਰਜਾਤੀ – ਟ੍ਰਾਇਕਲਰ

ਆਵਾਸ (Habitat):

ਐਮਰੈਬਸ ਟ੍ਰਾਇਕਲਰ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀ ਮੂਲ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਖਾਦ ਯੋਗਤਾ ਦੇਹਾਂ ਲਈ ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੌਧਾ ਚੰਗੀ ਨਿਕਾਸੀ ਵਾਲੀ ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੁੱਕੀ ਹਵਾਮਾਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵੀ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਰ ਰਚਨਾ (Morphology):

ਐਮਰੈਬਸ ਟ੍ਰਾਇਕਲਰ ਇੱਕ ਸਾਲਾਨਾ ਘਾਸੀਲਾ ਪੌਧਾ ਹੈ ਜੋ ਲਗਭਗ 1 ਤੋਂ 1.5 ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਪੱਤਿਆਂ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲਾਲ, ਪੀਲੇ, ਨਾਰੰਗੀ, ਹਰੇ ਅਤੇ ਜਾਮਣੀ ਰੰਗ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ "ਜੇਸਫਜ਼ ਕੋਟ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਸਧਾਰਣ, ਵਿਕਲਪਕ ਅਤੇ ਅੰਡਾਕਾਰ ਜਾਂ ਭਾਲੂ-ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ, ਹਲਕੇ ਹਰੇ ਜਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਘਣੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਜਾਂ ਟਰਮੀਨਲ ਕਲੱਸਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੌਧਾ ਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪਤਝੜ ਤੱਕ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਗੋਲ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ (Economic Importance):

ਨਵੇਂ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਡੰਡੀਆਂ ਖਾਦ ਯੋਗ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਇਹ ਆਇਰਨ, ਵਿਟਾਮਿਨ A ਅਤੇ C ਅਤੇ ਐਂਟੀਓਕਸਿਡੈਂਟਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਪੌਧਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਇਓਮਾਸ ਵਧਾ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊਤਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਗ੍ਰੀਨ ਮੈਨਿਊਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਲੋਕ ਪੱਧਰੀ ਇਲਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਹਜ਼ਮੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਸੋਜ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।